

Když nákup a prodej věcí reguluje legislativa legislativa, první, co se nakupuje a prodává, jsou zákonodárci.

P. J. O'Rourke

Kouření v restauracích. Proč trh selhává?

PETR HAMPL

Média hlásí, že u nás existuje obrovská poptávka po nekuřáckých restauracích. Hospodší ale jako by se neměli k jejímu uspokojování. Jak to, že trh selhává?

Odpověď je jednoduchá: Neselhává. Umožňuje každému, aby si koupil přesně tu službu, za kterou je ochoten zaplatit, včetně možnosti sedět v restauraci mimo dosah kuřáků. Ale umožňuje také nižším třídám, aby si žily po svém a ignorovaly zásady životního stylu, které jim předepisují bohatší a vzdělanější „lepší lidé“. Proto musí nastoupit aparát státní byrokracie. V tom je celá podstata sporu u kouření.

„Základem strategie je stigmatizace kuřáků, jejich vytlačování a oddělování od ostatních lidí. Jak je možné učinit něco takového společensky přijatelným? Odpověď je jednoduchá. Prosazováním představy, že kuřák údajně neškodí jen sobě, ale různým kategoriím „náhodných kolemjdoucích“,

napsal americký sociolog Peter L. Berger v již zapomenuté studii Sociologický pohled na fenomén protikuřáctví z roku 1986.

Jeho slova stojí za pozornost i proto, že Berger není jen jedním z mnoha sociologů, ale autoritou akceptovanou napříč všemi sociálněvědními školami a způsoby myšlení. A že je vyhlášený svými originálními, často snad geniálními postřehy. Ostatně i vývoj kolem kouření v restauracích a dal-

ších soukromých prostorách mu dává za pravdu. Bude to právě on, kdo nám pomohl dobrat se odpovědi na otázku z titulku. Proč v případě kouření v restauracích domněle selhává trh.

Proč hospodší ignorují poptávku?

Problém můžeme shrnout takto. Teorie předpokládá, že pokud si zákazníci budou vybírat restaurace, jaké jim vyhovují, budou si nekuřáci vybírat čistě nekuřácké restaurace. Ty, které umožňují kouření, se budou potýkat s úbytkem zákazníků, a proto jich bude ubývat. Nakonec se kouřit nebude téměř ve žádné restauraci, zůstane jen pár bizarních podivínských klubů, kde bude možné zapálit si. Tímto způsobem by měly tržní síly vymýt kouření z restaurací, kaváren, barů a hospod. Jenže to se zjevně neděje, a proto musí „selhání trhu“ napravit státní regulace. Takže tu máme sociologicko-ekonomickou otázku. Proč

(Pokračování na str. 2)

DÁLE ČTĚTE:

Walter Williams

Problém amerických černocho

John Stossel

Ekonomika nepotřebuje dirigenta

Recenze:

Špekonomie

(aneb Freakonomics)

Radim Smetka

Nepředvídatelné důsledky progresivního zdanění

Steve Horwitz

Nenávidět stát a milovat svobodu

Radim Smetka, Jaroslav Bachora
Specializací k rádu ve společnosti

Když se rozbíjí vejce, nemusí vzniknout omeleta

LAWRENCE REED

On ne saurait faire une omelette sans casser des oeufs. Přeloženo z francouzštiny: „Když děláte omeletu, musíte rozbít vejce.“

Těmito slovy v roce 1790 Maximilian Robespierre hájil strašlivou Francouzskou revoluci, jež začala o rok dříve. Tento pečlivý etatista, který neúnavně pracoval na plánování životů druhých, se stal architektem nejkrvavější fáze revoluce – vlády teroru 1793–94. Robespierre a jeho gilotina rozbíjeli vejce po tisících v marné snaze napasovat na lidi utopickou společnost založenou na svůdném sloganu „svoboda, rovnost, bratrství.“

Netřeba dodávat, že Robespierre nikdy žádnou omeletu nevytvořil. Ani ji nevytvořil

žádný z jeho zločinných soudruhů, který vládl v následující dekádě po roce 1789. Pouze Francii zanechali v morálních, politických a ekonomických troskách, zralou pro nástup diktátora Napoleona Bonaparta.

Stejně jako žádnou omeletu nevytvořil Robespierre, nevytvořili ji později ani Lenin, Mao, Pol Pot, Adolf Hitler, ani Benito Mussolini. Vždy jen rozbíjeli vejce.

Francouzská zkušenost je jen jedním z příkladů znepokojivě známé šablony. Můžeme je nazvat levičáky, utopickými socialisty, radikálními intervencionisty, kolektivisty či etatisty. Historie je plná jejich plánů na předělání společnosti podle jejich vizí „obecného blaha“, plánů, které vždy selhávají a které vždy s sebou nesou

(Pokračování na str. 3)

Kouření...

(Pokračování ze strany 1)

hospodští tak okázale ignorují poptávku, a to dokonce i v případech, kdy jsou sami nekuřáci?

Pro lepší pochopení problému se na chvíli vraťme někam do roku 1990, kdy probíhala malá privatizace, vznikala soukromá pohostinství a jejich majitelé se učili hospodařit v prostředí, kde rozhoduje majitel peněženky. A nebylo pochyb o tom, že řada majitelů peněženek chce jít a popíjet v nekuřáckém prostředí. Tržní mechanismus tehdy zareagoval perfektně. McDonaldy dokázaly prodávat svou směšnou napodobeninu jídla za nehorázné ceny jen díky čistému a ryze nekuřáckému prostředí. V první fázi tam chodily ty rodiny s malými dětmi, které si to mohly dovolit (tedy z vyšších tříd), postupně to prostředí pro své schůzky objevili i byznysmeni. Přibývalo i dalších nekuřáckých podniků. Naopak zcela zmizel ten druh krčem, kde jste přes dým neviděli déle než na dva metry a i poměrně otrlého návštěvníka začaly po několika minutách pálit oči. Mým dětem již pojem „čtvrtá cenová skupina“ nic neříká. Pro nás starší je synonymem hustého cigaretového kouře a špíny.

Požadují službu! Nebo likvidaci nesnesitelných lidí?

Tato změna proběhla v zásadě skokově. Pak bylo dosaženo jakési rovnováhy a postup se zastavil. Odpovědi na otázku, proč se zastavil, porozumíme, pokud se lépe podíváme na požadavky současné generace bojovníků za nekuřácké restaurace. Tuto poptávku si můžeme definovat dvěma otázkami:

- Jak daleko od nejbližšího kuřáka chci sedět? Stačí pět metrů? Deset? Nebo třicet metrů?
- kolik víc jsem ochoten zaplatit za půllitr piva, pokud budou kuřáci odsunuti do požadované vzdálenosti? O dvě koruny? O deset? O sto korun víc? Budu ochoten vynaložit energii na aspoň dvě stě kroků navíc?

Zdá se, že existují v zásadě dvě odpovědi na obě tyto otázky.

- **Odpověď obyčejného nekuřáka:** Rád bych seděl od kuřáků co nejdál, ale není to pro mě tak důležité, abych kvůli tomu platil víc nebo chodil dál. Za předpokladu, že podnik zajistí slušné větrání.
- **Odpověď militantního nekuřáka:** Žádná vzdálenost není dostatečná, protože pasivní kouření je škodlivé v jakkoliv nízké intenzitě. Zároveň nej-

sem ochoten platit ani korunu navíc, je to přece moje právo!

Všimněte si, že naše druhá skupina fakticky nepoptává službu, ale požaduje, aby centrální moc zlikvidovala menšinu s odlišným chováním. V tomto případě lidi, kteří chtějí při pití kávy nebo piva kouřit tabákové výrobky. Jak nedávno na finmag.cz napsal příspěvatel Tomáš Kindl, dokud existují kuřáci, nemohu se cítit svobodně. A likvidace odlišných lidí – k tomu jsou určeny jiné společenské mechanismy než trh.

Proč našim prarodičům připadal cigaretový zápach vznešený a ušlechtilý

Tím se dostáváme k otázce, proč samotná existence kuřáků vzbuzuje takovou nevoli. Nespokojíme se s povrchním vysvětlením, že je to kvůli jejich specifickým vlastnostem, jako například zápach. Posunulo by nás totiž k otázce, proč právě v posledních letech začal být smrad cigaretového kouře pokládán za nesnesitelný a proč ještě našim rodičům vůbec nevadil.

Pojďme podniknout další skok do historie, tentokrát do 30. let. Elegantní pánové ve fracích a sexy ženy s mikády, tančí se charleston a nezbytnou rekvizitou je luxusní cigareta. Luxusní cigareta je znakem příslušnosti k nóbl společnosti, proto neexistuje nikdo, komu by cigaretový kouř připadal odporný. Všeobecná vstřícnost vůči tabákovému kouři je tak silná, že ani známý odpůrce kouření Adolf Hitler, s celou silou a brutalitou svého mocenského aparátu, si netroufl pustit se do boje proti kouření. Ani z bezpečnostních důvodů. Dokonce ani, když zapálená cigareta způsobila výbuch vzducholodi a s ní smrt desítek lidí, nestačilo to k omezení kouření.

Dalším filmovým střihem můžeme poskočit do 70. let. Nižší třídy kouří stejně jako předtím, vyšší třídy už jsou ale ovlivněné květinovým hnutím, návratem k přírodě a zdravým životním stylem. Z kouření se poměrně rychle stává záležitost, která pomáhá definovat bariéru mezi třídami (podrobněji si o tom můžete přečíst třeba této studii). V českých zemích proběhl tento vývoj poněkud opožděně, ale v zásadě stejně.

Komu smrdí vepří? Sedlákům, nebo knížatům?

Vznikla tak sociální situace, jejíž základní princip můžeme ilustrovat na vztahu knížat, sedláků a smradu vepřů. Sedlákům připadá prasečí zápach jako něco normálního, nebo dokonce jako příznak prosperujícího hospodářství. Pro knížata je stejný zápach nesnesitelný. Dokonce je možné prohlásit, že odpor vůči prasečímu smradu

je podstatnou součástí knížecí identity. Pokud bychom tuto část identity odstranili, pokud by nakonec sedlák seděl ve stejné hospodě jako kníže. Fůj! Ven!

Kouření se postupně stává jedním z faktorů, které hrají společensky podobnou roli (všimnete si, kolik kuřáků mezi výše postavenými lidmi se za svůj zlovyk omlouvá a stydí). A protože není korektní argumentovat třídními rozdíly, je hlavním argumentem zdraví. Když v roce 1999 referovaly *Zdravotnické noviny* o studii prestižní International Agency for Research on Cancer, která končila závěrem, že pasivní kouření nezpůsobuje rakovinu, nebylo to nijak výjimečné. Jednalo se o konvenční vědecký názor té doby. Jenže žijeme ve společnosti, kde se o všech grantech rozhoduje z jednoho centra, a tudíž je poměrně snadné ovlivnit celkové názory vědecké komunity. Rozhodně je to mnohem snadnější než v dobách inkvizice, kdy se nezávislý vědec mohl uchýlit na hrad sponzora se slabostí pro podiviny. Něco takového s nástupem grantů zmizelo. I kdyby si snad vědec našel soukromého sponzora, bude mu odepřena možnost účasti ve vědecké debatě a budou ho ignorovat média. Svě výzkumy může zveřejňovat leda tak na soukromém blogu.

Proč by se lékaři neměli vyjadřovat k životnímu stylu

K rysům naší doby navíc patří i to, že vyšší třídy jsou přímo posedlé likvidací všeho, co souvisí s kulturou nižších tříd. Není problém tolerovat islámské zacházení s ženami nebo lidské oběti bizarního kmene, ale je nepřijatelné tolerovat, že chlapi z fabrik mají zpátečnický pohled na homosexualitu, na výchovu dětí, nízkotučnou stravu, na trávení volného času nebo třeba na kalendáře s nahými slečnami. Všechno musí pryč! Včetně toho kouření.

Významnou roli hrají lékaři, což není vůbec náhoda. Veřejnost je pokládá za autoritu ve věcech zdravého životního stylu, zároveň jsou jejich znalosti statistiky téměř nulové. Ve skutečnosti by vztah mezi různými zvyky a zdravotními následky dokázal lépe posoudit každý absolvent technické průmyslovky. O to snadnější je pro lékaře opakovat požadované poučky a dodávat jim svou autoritu. Navíc je lékař solidní a spolehlivý příslušník vyšší třídy, hodně mu záleží na prestiži a je často i státní zaměstnanec. Tedy ideální nástroj propagandy.

A tak jsou média doslova zaplavována odhady, kolik tisíc lidí ročně umírá na pasivní kouření. Typickým znakem takových odhadů je, že se nikdy nedozvíte metodu, jak badatelé došli k tomu nebo onomu

číslo. Proč zrovna 50 000 lidí v Evropě? Proč ne 30 000 nebo 150 000? Nicméně takové odhady (které vznikají na státní objednávku) jsou zároveň ospravedlněním, aby stát jednal. A nemylme se. Dřív či později jednat bude a traktorista Lojza o svoji startku přijde.

I na ty McDonaldy jednou dojde

Třídní pohled na kouření nám umožňuje pochopit i další záležitosti.

Jak je možné, že po zákazech kouření v restauracích zřetelně ubude lidí v hospodách a zároveň se neprojeví snížení obratu? Odpověď je jednoduchá. Opatření dopadne na levnější putyky, kde je velká část transakcí neregistrována.

Úbytek obratu zasáhne převážně šedou ekonomiku.

Jak je možné, že zákaz kouření nevede restauračním odborům? Až bude zákaz zaveden, dopadne především na malé krčmy, zaměřené na chudší lidi. Tedy vesměs takové, kde vedoucí je zároveň majitelem a zaměstnanci nejsou organizováni v odborech. Čtyřhvězdičkový hotel o sto zaměstnancích s vlastní odborovou organizací nespíš nezchudne.

Jaký je z kuřácko-nekuřáckého sporu závěr? Všimněte si rozdílů mezi životním stylem bohatých a chudých. Dá se z nich vyvodit spolehlivá prognóza, že patří-li něco pouze k životnímu stylu chudých,

dřív nebo později to bude shledáno nezdavým nebo škodlivým a zakázáno. Spíš dřív než později. Vidíme to i na těch zmíněných McDonaldech. Jakmile do nich začali masově chodit lidé z nižších tříd, ozývají se hlasy, že škodí zdraví a mají na ně být uvaleny zvláštní daně, nebo mají být dokonce zakázány. Kdyby chudí lidé začali hrát golf a bohatí přešli na ping-pong, nejspíš do desíti let bude vědecky prokázáno, že golf způsobuje globální oteplování a ničí planetu nebo dokonce celý vesmír.

Petr Hampl je sociolog a přednáší na Vysoké škole ekonomie a managementu. Původně vyšlo na finmag.cz

Když se...

(Pokračování ze strany 3)

zabíjení nebo aspoň bídu. Pokud někdy socialismus s konečnou platností zhyne, ponese jeho pomyslný náhrobek nápis: „Zde leží představa stvořená sociálními inženýry přesvědčenými o své vševědouce a realizovaná jejich komisemi. Zanechali po sobě mnoho rozbitých vajíček, ale nikdy nevytvořili žádnou omeletu.“

Každý kolektivistický experiment 20. století byl etatistickými filozofy oslavován jako Zaslíbená země. „Viděl jsem budoucnost a funguje to,“ řekl intelektuál Lincoln Steffens po návratu ze Stalinova Sovětského svazu. John Kenneth Galbraith v *New Yorkeru* v roce 1984 napsal, že Sovětský svaz učinil obrovský pokrok díky tomu, že dokázal „plně využít“ lidské síly ve srovnání s neefektivním kapitalismem Západu. Vyčerpávající 846 stránková studie „Černá kniha komunismu“ odhaduje, že komunistická ideologie má na svědomí 20 milionů životů zmařených v sovětském „ráji pracujících“. Podobně jsou dokumentovány zmařené životy v dalších komunistických oblastech: 45 až 72 milionů v Číně, 1,3 až 2,3 milionu v Kambodži, 2 miliony v Severní Koreji, 1,7 milionu v Africe, 1,5 milionu in Afghánistánu, 1 milion ve Vietnamu, 1 milion ve Východní Evropě a 150 tisíc v Latinské Americe.

Přebujelá a neefektivní byrokracie

Všechny tyto vražedné režimy byly i ekonomickou katastrofou. Rozhazovaly zdroje na policii a armádu, budovaly neschopné byrokratické plánovací aparáty a neprodukovaly takřka nic, co by bylo prodejné na západních trzích. Dokázaly „plně využít“ jen policejní sílu.

V každé komunistické zemi na světě byl ten příběh stejný: Mnoho rozbitých vajíček a žádná omeleta. Bez výjimek.

F. A. Hayek vysvětlil tento nevyhnutelný důsledek ve své knížce *Cesta do otroctví* v roce 1944. Veškeré úsilí nahradit plány jednotlivců centrálním plánováním nemůže skončit jinak, varuje Hayek, než katastrofou a diktaturou. Žádná ušlechtilá vize nemůže ospravedlnit použití brutální síly nezbytné k jejímu dosažení. „*Princip*, že účel

světí prostředky“, napsal Hayek, „je v etice individualismu brán jako popření veškeré morálky. V kolektivistické etice se naopak nezbytně stává nejvyšším pravidlem.“

Nejhorší zločiny těch nejhorších etatistů jsou často bagatelizovány jejich méně radikálními intelektuálními bratry jako „excesy“ lidí, kteří to jinak mysleli dobře. Tito apologeti odmítají železnou pěst a tvrdí, že stát může dosáhnout jejich rovnostářských a kolektivistických cílů sametovou rukavicí.

Ale ať již se jednalo o švédskou „třetí cestu“, jugoslávský „socialismus pracujících“ nebo britské fabiánství, výsledek byl zase stejný: rozbitá vajíčka, žádná omeleta.

Všiml jste si, jak etatisté vytrvale „reformují“ své vlastní dílo? Reforma školství. Reforma zdravotnictví. Důchodová reforma. Daňová reforma. Samotný fakt, že neustále kvapně „reformují“, je implicitním

přiznáním, že se jim to už padesátkrát předtím nepovedlo.

Seznam je nekonečný: kanadská zdravotní reforma, evropský sociální model, argentinský peronismus, africký post-koloniální socialismus, kubánský komunismus atd. do nekonečna. Nikde na světě etatistický plán nepřinesl omeletu. Všude přinesl to samé: rozbitá vajíčka, zhoršení životní úrovně lidí, emigraci, hospodářský úpadek, potlačení svobody.

Je výmluvným závěrem, že etatisté nemají žádný úspěšný vzor, na který by mohli ukazovat, není žádná omeleta, kterou by se jejich politická kuchyně mohla chlubit. Jinak to máme my, kteří věříme ve svobodu. Ekonomové James Gwartney, Robert Lawson a Walter Block ve své studii *Ekonomická svoboda ve světě (Economic Freedom of the World: 1975-1995)*, došli k závěru, že „Každá země vykazující trvale vysokou míru ekonomické svobody dokázala zvyšovat během sledovaných dvou desetiletí svůj národní důchod. Naopak žádná země s trvale nízkou úrovní ekonomické svobody nedokázala dosáhnout ani úrovně středních příjmů. Země s největším zvýšením ekonomické svobody za sledované období dosáhly impozantního tempa hospodářského růstu.“

Snad nikdo nevysvětlil ponaučení z pokusů reformovat společnost lépe než francouzský ekonom Frédéric Bastiat před více než 150 lety:

„A teď, když zákonodárci a plánovači dobra již zkusili tolik marných systémů na lidech, mohli by už konečně skončit tam, kde začali: Zavrhněte všechny systémy a vyzkoušejte svobodu, neboť svoboda je potvrzením víry v Boha a jeho dílo.“

Lawrence Reed je prezidentem *Foundation for Economic Education*. Vyšlo v časopise *Freeman*, September 1999. Přeložil Petr Mach.

Problém amerických černochoů

WALTER WILLIAMS

Boj za lidská práva je za námi a je vítězně dobojován. Neexistuje žádný zbyvájící důvod něco vybojovávat. Kdysi američtí černoši neměli ústavní práva stejná jako bílí Američané. Nyní je máme.

Je podle mě pravdivé konstatování, že američtí černoši – jako skupina – dosáhli v celosvětovém srovnání největšího pokroku za nejkratší historickou dobu. Kdybychom brali americké černochoy jako samostatný národ a vzali jejich národní důchod, pak tvoří 17. nejbohatší stát na Zemi. Američtí černoši vedou a vedli některá největší a nejbohatší města na světě, figurují mezi nejslavnějšími osobnostmi a několik amerických černochoů patří mezi nejbohatší lidi světa.

V roce 1865 by si někdejší černý otrok ani někdejší otrokář nepomyslel, jaký pokrok může nastat za pouhé století a půl. Takový pokrok svědčí o vnitřní síle lidí, o kterých hovoříme. Ale stejně tak dobře svědčí o zemi, v níž byl takový pokrok možný. Nebylo by to asi možné nikde jinde na světě.

Přes tento obrovský pokrok existuje stále početný segment černošské komunity, pro který je tento pokrok jen vzdálenou statistikou. Navíc při daném stavu a dnešní představě o lidských právech se těžko dá předpokládat, že zmíněný pokrok bude pokračovat. Právě příčiny dnešních problémů jsou buď ignorovány, nebo řešeny neefektivně. Mnoho sil je upínáno k problémům včerejška – rasové diskriminaci. Většina dnešních problémů amerických černochoů ale nemá co dělat s diskriminací. Tím nechci říct, že byl odstraněn každický pozůstatek rasové diskriminace, každopádně dnešní případná diskriminace je zanedbatelná s diskriminací dřívějších dob.

Rozpad rodiny

Jedním devastujícím problémem je stav černošské rodiny. To, čemu se obvykle říká „rozpad rodiny“ není správný popis. Rodiny se především vůbec nevytváří. Jen 35 % černošských dětí mělo to štěstí, že vyrůstaly doma s oběma rodiči.

Mezi černochoy je poměr nemanželských dětí 75 %. Není třeba morálně odsuzovat domácnosti s jedním rodičem, abychom uznali, že pro děti je lepší, když mají doma oba rodiče. Děti vyrůstající s jedním rodičem mají pětikrát větší pravděpodobnost, že budou chudé. Je u nich statisticky vyšší pravděpodobnost, že se budou špatně učit ve škole, budou propa-

dat, budou páchat přestupky a samy se opět stanou rodičem bez partnera. Sotva můžeme svalovat rozpad černošské rodiny na rasovou diskriminaci, když ještě v polovině 19. století 80 procent černošských dětí, které dostávaly podporu od města, žila v rodině s oběma rodiči. I během otroctví mělo doma oba rodiče více černošských dětí než dnes.

Kriminalita

Vysoká míra zločinnosti působí devastujícím způsobem na celé černošské čtvrti. Je to ve výsledku stejné, jako kdyby zákon zakazoval v černošských čtvrtích jakýkoliv rozvoj. Projevuje se to jako obrovská daň uvalená na ty, kteří mají nejmíň. Kvůli nákladům vysoké kriminality se banky a supermarkety zdráhají otvírat v těchto čtvrtích své pobočky. To znamená, že chudí musí nést dodatečné náklady na dopravu za nákupy do centra nebo do obchodních center za městem nebo nakupovat ve dražších večerkách.

Omezené podnikání v černošských čtvrtích zahrnuje jen služby nejnужnější k přežití. Průvodními znaky zdejšího podnikání jsou ochranka, vyšší ceny, dřívější zavírací doba, zboží nižší kvality – to vše jsou metody, jak se vypořádat s vyššími náklady podnikání – a všechny nakonec musí být přeneseny na spotřebitele. Hněv nemá směřovat na obchodníky. Spíš by měl směřovat na kriminálníky, kteří kořistí na ekonomice černošských čtvrtí. Černošské čtvrti musí získat příznivější ekonomické klima skrze instituce vymáhání práva. Vysoká zločinnost a neúcta k soukromému vlastnictví snižují ekonomickou hodnotu všeho v černošských čtvrtích.

Stojí za poznámku, že většina černošských oblastí byla bezpečnější a ekonomicky životaschopnější v dobách, kdy rasová diskriminace byla daleko vyšší než dnes.

Školství

Další zničující problém se závažnými socioekonomickými důsledky, který lze sotva svádět na rasovou diskriminaci, je zkažené školství, v němž se většina černošských dětí učí. Mezi nejhorší školy patří ty ve městech, kde je starostou černochoch, školním inspektorem je černochoch a většina učitelů a ředitelů jsou černoši. Není to o penězích. Existuje takřka dokonalá negativní korelace mezi objemem utracených peněz za školství a kvalitou výuky. Školy v černošských čtvrtích v New Jersey, New

Yorku a Washingtonu, D.C. vynakládají v přepočtu na žáka více než kde jinde, výsledky žáků tam ale patří mezi nejhorší. Neschopné školství produkuje černošské studenty, kteří jsou prakticky k ničemu ve světě technologií 21. století. Podle Státního systému hodnocení pokroku ve vzdělání (National Assessment of Educational Progress), většina černošských maturantů má znalosti na úrovni sedmáků či osmáků základních škol.

Pomohlo by studovat ostrůvky, kde je černošské vzdělávání úspěšné a pokusit se je napodobovat – jsou to černochoy vlastněné školy jako Marcus Garvey v Los Angeles, Ivy Leaf School ve Philadelphii, školy Marva Collins's v Chicagu a Cincinnati a Frederick Douglass Academy v Západním Harlemu v New Yorku. V těchto školách až 85 procent studentů z domácností s nižšími příjmy má výsledky odpovídající v průměru studentům o jeden až tři ročníky výše.

Tyto úspěšné školy nemají to, co „odborníci“ označují jako nezbytné pro úspěch černošských škol. Jejich roční školné se pohybuje mezi 3000 a 5000 dolary, což je zlomek toho, co vynakládají na jednoho žáka vládní školy. A čemu tedy tyto školy vděčí za svůj úspěch? Osobně jsem některé tyto školy navštívil a viděl jsem, že studenti jsou střízliví a zbraně do školy nenosí. Když jdete po chodbě, slyšíte, že ve třídách není hluk. Nemají tam ochranky ani detektory kovů. Rodiče po dětech chtějí, aby dělaly úkoly a aby včas šly spát a včas vstaly. Panuje tam komunitní duch: někteří rodiče pomáhají s hlídáním a školní administrativou místo plateb v hotovosti. Další rodiče pomáhají nad rámec školného. Základní otázkou školství by mělo být, jak dostat více černošských dětí z nákladných a nízkokvalitních škol do nízkonákladových a kvalitních škol.

Dvě stě let staré doporučení Fredericka Douglassa by se možná dalo uplatnit i dnes: „Každý by se měl ptát: Co bychom měli dělat s černochoy? Já mám jednu odpověď od začátku: Nechte nás být! Vaše zacházení s námi již nadělalo dost zla. Nechte nás být! Dejte černochovi šanci stát na vlastních nohou. Nechte ho na pokoji.“

Walter Williams je profesorem ekonomie na Univerzitě George Masona (USA). Vyšlo v časopise Freeman, April 2012. Přeložil Petr Mach.

Ekonomika nepotřebuje dirigenta

JOHN STOSSEL

Trávíme příliš mnoho času čekáním na instrukce - a peníze - z Washingtonu. Splasknutí bubliny na trhu s nemovitostmi dalo politikům volnost dělat to, co chtějí dělat celou dobu: utrácet. Tradiční zábrany rozvahy už tak slabé, byly definitivně spláchnuty. Rozpočet? O ten se budeme starat později. Inflace? Tou se budeme trápit později.

Jak upozorňuji ve své zbrusu nové knize *No, They Can't: Why Government Fails—But Individuals Succeed*, volný trh skutečně nevyžaduje mnoho. Není jako orchestr, který by potřeboval dirigenta. Tím, co potřebuje, jsou vlastnická práva zaručující, že vám vaše věci nikdo nevezme. Právě tehdy lidé směřují svůj majetek k oboustranné spokojenosti. Zdroje kolují bez nutnosti jakékoliv donucovací síly centrální vlády, která by říkala lidem, kam mají které zdroje mířit - nebo aby jim říkala, že musí získat povolení dělat to, co považují za výhodné.

Za čas se ekonomika, nebude-li ochromená dalšími vládními zásahy, bude sama regenerovat. Ovšem Keynesiánci působící ve veřejném sektoru v době recese řekli, že vláda musí „nastartovat“ ekonomiku, protože firmy nezaměstnávají.

Ekonomika ale není stroj, který by potřeboval nastartovat. Jsou to lidé, kteří mají cíle, jichž chtějí dosáhnout.

Přestože politici hovoří o „dávání“ peněz na toto a na tamto (vzpomínáte si ještě na ty poukázky na vratku daně ozdobené jménem prezidenta George W. Bushe?), vláda nemá žádné vlastní peníze. Musí je vzít ze soukromého sektoru. Stahování těchto omezených zdrojů dusí skutečnou ekonomiku.

Jednou z nejdůležitějších otázek v politice by mělo být: „Dokázal by soukromý sektor s těmito penězi naložit lépe?“

Dokonce i tak inteligentní osoba, jakou byl ekonom John Maynard Keynes, vypadá, jakoby na to zapomněl, když v roce 1936 napsal ve své *Obecné teorii*: „Stavění pyramid, zemětřesení, dokonce i války mohou posloužit růstu blahobytu.“

Touto logikou by mohla vláda hned zítra dosáhnout plné zaměstnanosti zákazem strojů. Představte si té práce, kterou by pak bylo potřeba udělat!

Zamysleme se nad těmi dalšími dvěma metodami jak „zvýšit blahobyty“, které Keynes spojil se stavěním pyramid: zemětřesení a válku. Jistě, po válce či zemětře-

sení je toho mnoho, co je třeba postavit. Po Haitišském zemětřesení předsedkyně Sněmovny reprezentantů za demokracii Nancy Pelosi skutečně řekla: „Myslím, že to může být příležitost pro skutečný boom Haitišské ekonomiky.“ Sloupkař New York Times Paul Krugman udělal podobný omyl. Na CNN řekl, že kdyby „mimozemšťané plánovali zaútočit a my bychom byli nuceni se připravit na mimozemskou hrozbu z vesmíru ... současný propad by byl za 18 měsíců smazán.“ Ještě před tím prohlásil, že útoky z 11. září by mohly ekonomice prospět.

To je Keynesiánská nekompetentnost ve své nejhorší podobě.

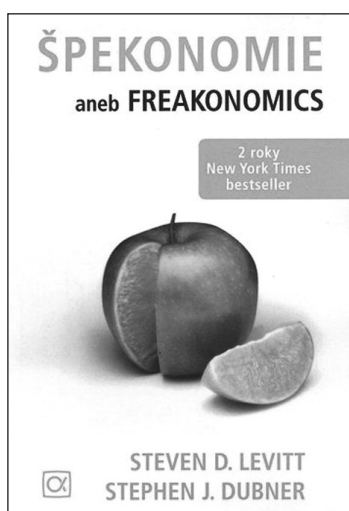
Není snad zřejmé, že bez katastrofy ti samí pracovníci a zdroje mohou posloužit k tvorbě produktivní práce - v jejímž důsledku bude celková životní úroveň vyšší? Je něco shnilého na politice a ekonomii středního proudu, když její nejrespektovanější praktici dokážou tuto skutečnost přehlédnout.

John Stossel je moderátorem na televizi Fox. Vyšlo v The Freeman červenec/srpen 2012. Přeložil Radim Smetka.

RECENZE: ŠPEKONOMIE (ANEK FREAKONOMICS)

Někteří čtenáři časopisu Laissez Faire možná znají netradiční žižkovský bar Big Lebowski. Netradiční byl svou zvláštní komorní atmosférou, ale i trochu osobnějším přístupem obsluhy. Tím vším byl však známý maximálně mezi obyvateli pražského Žižkova, možná o trochu širšího okolí. Jednoho dne o něm ale začala psát celostátní média. To bylo tehdy, když se jeho majitel rozhodl zrušit ceny. Zrušit ceny? To lze? Ceny samozřejmě úplně zrušeny nebyly, ale místo podniku si je začal určovat každý zákazník sám. Ekonomové by to možná nazvali dokonalou cenovou diskriminací - každý si může sám ocenit užitek, jaký mu návštěva baru přináší. Jistě vás napadne, že to má jeden háček. Lidé přece budou podvádět a platit méně, než na kolik si večera skutečně cení, nebo vůbec, a majitel bude muset bar zavřít. Jak je to ale doopravdy?

Americký ekonom Chicagské školy Steven D. Levitt samozřejmě netráví večery v pražských barech a nepočítá útratu hostů. Dostala se mu však do rukou data jednoho amerického podnikavce, který se

rozhodl rozvážet po kancelářích pečivo. Nekasíroval však své zákazníky osobně, nýbrž jen u pečiva nechával kasičku s informací, na kolik si pečivo cení. O tom, kolik peněz v kasičce každý den našel, si vedl důkladnou statistiku. Co myslíte, musel zavřít krám? Nemusel. Kasičky byly každý den plné a částka se velmi blížila tomu, na kolik si tento podnikavec pečiva sám cenil. Podvodníků bylo jen

velmi málo. To však není jediné, co z dat o prodeji vyplynulo. Levitt z přišel na to, jak se změnil výnos vlivem zásadních událostí, které Spojené státy potkaly i to, kteří úředníci podváděli více a kteří méně a čím to bylo způsobeno. Komorní prostředí baru Big Lebowski může být klíčem k úspěchu.

Kromě zajímavých závěrů o prodeji pečiva založeném na důvěře, odhalují novinář Stephen J. Dubner a ekonom Steven D. Levitt v prvním díle vtipně pojmenované knihy *Freakonomics* (pozn. vzniklo spojením slov bláznivý a ekonomie) řadu dalších pozoruhodných závěrů o multi-levelovém fungování drogových gangů či vlivu potratů na kriminalitu. Záhady, nad kterými lidé často přemýšlí, i záhady, o kterých ani nevěděli, autoři vysvětlují populárním způsobem tak, aby jim i úplný ekonomický laik porozuměl a při čtení se nenudil. Možná se jednoho dne dočkáme populárního výkladu, co přinesly volné ceny v Big Lebowski. Ostatně, ekonomové z Vysoké školy ekonomické to mají jen pár kroků do kopce. (rs)

Nepředvídané důsledky progresivního zdanění

Řeč na téma „liberalismus ekonomickým pohledem“

RADIM SMETKA

Liberalismus jako společenská filosofie nedává sám o sobě, bez etických východisek, odpověď na to, co je správné a co ne. A jelikož etiku liberalismu, zejména v postkomunistických zemích, mnoho lidí nesdílí, musí na svou obhajobu použít jinou silnou zbraň – ekonomii.

Dnes (tj. 9. června) v České republice slavíme takový smutný svátek. Vlastně jej moc ani neslavíme. Slavili bychom jej tehdy, kdyby byl někdy v lednu, nikoliv téměř v půlce června. Je jím den daňové svobody, tedy den pomyslného zlomu roku, dokdy obrazně odevzdáváme všechny vydělané peníze státu a odkdy už si konečně vyděláváme sami na sebe. A právě daně jsou jednou z nejdůležitějších věcí, která liberály a etatisty rozděluje.

Líší se názory na výši i formu zdanění. Jednou ze sporných forem zdanění je progresivní zdanění příjmů, tedy takové zdanění, kdy s vyšším příjmem rostou daně exponenciálně. Jaké jsou ekonomické argumenty liberálů proti progresivnímu zdanění?

Když se v televizi mluví o spotřební dani z alkoholu nebo třeba z cigaret, často se zdůrazňuje to, kolik zaplatí zákazník, ale prakticky se nemluví o tom, o kolik přijde prodejce či výrobce. Naopak u daní z příjmu se často zdůrazňuje, o kolik přijde ten, kdo svou práci prodává, ale jen málo se mluví o tom, kolik navíc zaplatí ti, kteří si práci kupují, tedy zaměstnavatelé a především zákazníci.

Ekonomové často upozorňují, že spotřební daň se nepromítne celá do ceny cigaret a alkoholu, ale také sníží příjem prodejců a výrobců. Je třeba na to samé upozornit i u daní z příjmu. Nejenže o část příjmu přijde příjemce příjmu – zaměstnanec, živnostník, podnikatel. Ale o kus také stoupne cena jeho práce. A tuto vyšší cenu budou muset zaplatit zákazníci. Tím se pochopitelně vracím k úskalí vyšších daní pro bohaté.

Představte si příběh ze života. Je po výplatě, zaplatili jsme veškeré běžné měsíční platby (elektřinu, nákup potravin, atd., atd.) Za zbytek peněz, který nám zůstal, chceme navštívit zubaře a nechat si opravit zuby. Také si chceme najmout kopáče, aby nám opravil vodovod u domu. Jenže, co se nestane, vláda zavede progresivní zdanění příjmů a zubař část vyšších daní promítne do svých cen. Nám už nezbývá tolik peněz pro kopáče, a pokud nechce

přijít o práci a chce si přeci jen něco vydělat, musí svou práci naopak zlevnit.

Možná se ptáte, proč tomu tak je, proč ten kopáč musí zlevnit a proč si ten zubař může naopak dovolit ještě zdražit, když už dosud byl dražší. Ekonom by možná řekl, že je za tím elasticita poptávky, ale co to vlastně znamená? Znamená to vlastně to, jak neodkladně něčí služby, něčí práci potřebujeme anebo jak snadné je tuto práci nějak nahradit. Zatímco práci kopáče můžeme snadno nahradit – když nám tu díru nevykope on, jistě ji rád vykope někdo jiný, nebo si půjčíme bagr, nebo si to při nejhorším vykopeme sami. Na internetu určitě bude nějaký návod... Možností, jak kopáče nahradit, je celá řada. Ale když Vás bolí zub... Zkoušeli jste to doma vrtat před zrcadlem? Já raději ne.

A to samozřejmě platí pro jakékoliv jiné profese. Ti obtížně nahraditelní, ti, kteří mají kvalifikaci nebo ti, které potřebujeme akutně, ti si mohou dovolit zvýšit svou cenu, když budou více zdaněni. Ale nedoplatí na to sami. Doplatí na to i jejich zákazníci, ale i ti, na které už zákazníkům nezbudou peníze: ti nejméně kvalifikovaní, ti nejsnáze nahraditelní.

To však není jediný argument liberálů proti daňové progresi. Jakmile existuje různé zdanění různých skupin obyvatelstva, začne být atraktivní patřit do té mírněji zdaněné. V krátkém období jsou bohatší lidé motivováni čarovat se svými příjmy tak, aby se vešli do té nižší sazby. A co na tom vlastně vadí ekonomickým liberálům? To, že pak v životě uspějí ti, kteří dokážou lépe vyplňovat formuláře a daňově optimalizovat, namísto těch, kteří jsou skutečně dobří v tom, co dělají. V delším období to potom vytváří motivaci věnovat se průměrným oborům; tedy těm, kde si člověk poměrně slušně vydělá, ale zase nedělá nic tak unikátního, aby spadl do vyšší sazby daně.

Skotský ekonom James Mirrlees nepatřil mezi liberály, přesto svým výzkumem progresivního zdanění odhalil něco, co

liberálům vylepšilo argumentační municí. Historicky se totiž ukázalo, že stát při vyšším zdanění bohatých nevybere více, než při nižším. Mirrleesův výzkum ukazuje, že se nejvíce vybere tehdy, když stát uleví na daních nejchudším a nejbohatším. Proč je lepší příjmové extrémy danit nejmírněji? Kvůli jejich motivacím.

Když mají chudí lidé vysoké daně, mají obrovskou motivaci pracovat na černo. Je pro ně obrovský rozdíl mezi tím, co si mohou koupit za zdaněný příjem a za nezdaněný. U bohatých se zdůrazňují jiné důvody. Jedním důvodem je to, že je pro ně relativně velmi levné se daním vyhnout. Daňová optimalizace vždy něco stojí – minimálně si musíte nechat poradit od účetní. Právě bohatí však daňovou optimalizaci mohou nejvíce vydělat. Jiný důvod pro mírné zdanění bohatých zdůrazňuje ekonom Greg Mankiw, bývalý ekonomický poradce prezidenta Bushe. Sám na sobě vysvětluje, že když mu vláda zvýší daně, odřekne celou řadu příjvůdků. Proč? Protože se uživí i bez nich a protože při takto vysokém zdanění si váží svého volného času víc, než zdaněné odměny za příjvůdek.

A co posouvá lidstvo kupředu? Co lidi motivuje vymýšlet něco nového, něco, co ostatním lidem usnadňuje život? Jsou to snad průměrní lidé, kterým se nevyplatí vybočit? Je to – jistě velmi lákavá - vidina vyššího zdanění? Nikoliv.

Ekonomické argumenty liberálů samy o sobě nedávají odpověď na to, jestli jsou daně v pořádku. Jestli mají být nízké nebo vysoké, jestli mají být proporcionální nebo ne. V kontextu s Vašimi cíli, s tím, co vnímáte jako správné a nesprávné, už nějaký výsledek dávají. Proto buďte myšlenkově otevření a vyslechněte prosím argumenty liberálů před tím, než si definitivně vytvoříte názor.

Text je přepisem projevu z konference TEDx v Košicích, 9. 6. 2012

Radim Smetka je editorem časopisu Laissez Faire a místopředsedou Svobodných

**Dar Laissez Faire je odečitatelný
od základu daně
číslo účtu 1011153517/5500
Děkujeme Vám za podporu šíření myšlenek svobody**

Nenávidět stát a milovat svobodu

Co z toho zdůrazňovat?

STEVE HORWITZ

Libertariáni mají celou řadu problémů s tím, jaký dělají navenek dojem. Některé jsou důsledkem toho, že lidé nechápou naše uvažování. Za jiné si však můžeme sami: někdy se nám nedaří vyjádřit naše představy jasně, ani poutavě. Částečně je to tím, že máme ve zvyku zdůrazňovat spíše, proti čemu jsme, než o co usilujeme.

Je to rozdíl mezi tím, jak působí „nenávidět stát“ a „milovat svobodu.“ Nenaznačuji tím, že lidé, kteří tvrdí, jak moc nenávidí stát, nemají rádi svobodu. Ani nenaznačuji, že lidé, kteří tvrdí, že milují svobodu, snáší dobře všechno špatné, co stát dělá. Co se snažím říct je to, že se často dají libertariánské představy lépe prezentovat jako prosazování svobody, než jako nesouhlas se škodami, které může stát způsobovat.

Pro příklad se zamyslete nad tím, jak někteří libertariáni mluví o regulacích podnikání, zejména o profesním licencování. Pokud je tím jediným, co děláme, že mluvíme o tom, jak je nějaká regulace výtvozem všetečných úředníků pečovatelského státu, nebo volených představitelů, snažících se

dosáhnout znovuzvolení za sponzorské dary od zájmových skupin, je to chápáno pouze jako nenávist vůči státu. Musím zdůraznit, že některé z těchto popisů situace mohou být v tom kterém případě zcela namístě; nechci tedy tvrdit, že jsou nepřesné, chci jen říct, že nejsou vždy tím nejlepším, či při nejmenším jediným, způsobem jak lidi přesvědčit.

Omezení v naplňování snů

Proč místo toho neříkat, jak regulace a licenční právo omezuje svobodu průměrného občana smysluplně realizovat své sny? Rozjezd vlastní firmy není jen „ekonomickým chováním.“ Je to z části tím, co měl na mysli filosof Loren Lomasky, když mluvil o tom, jak nám svoboda umožňuje být „budovateli projektů,“ které dávají našim životům smysl. Pro mnohé, zejména zástupce kruhů, které byly historicky této příležitosti zbaveny, je založení a správa podnikání zdrojem nesmírné pýchy a úspěchu, neoddělitelné od širších cílů jejich života. Měli bychom se zaměřit na důležitost této svobody, nikoliv jen zdůrazňování škod činěných státem.

Můžeme také hovořit o tom, jak firmy na volnějším trhu lépe slouží svým zákazníkům, místo aby plnily preference politiků a regulátorů. Firmy na konkurenčnějších a méně regulovaných trzích umožňují zákazníkům díky širší nabídce, vyšší kvalitě a nižším cenám lépe tvořit a realizovat své životní plány. Svoboda, kterou výrobci získají, když je stát nechá na pokoji, umožní nám ostatním využívat své svobody více a lépe. Jednoduchá změna rétoriky od zdůrazňování negativ státu k vyzdvihování pozitiv svobody může lidi přesvědčit, že nejsme jen věční stěžovatelé, ale že máme skutečnou představu lepší společnosti.

A teď rétorika stranou. V souvislosti s rozdílem mezi nenávistí ke státu a milováním svobody stojí za zmínku dva podstatné body. Za prvé, jak už jsem řekl dříve, v suboptimálním světě „second best“, ve kterém momentálně žijeme, může státní zásah posílit svobodu tím, že zajistí rovnost před zákonem. Vzhledem k tomu, že stát prostě existuje, má za povinnost zacházet se všemi občany stejně, a tento přístup je velmi významnou součástí klasicky liberální tradice. Když někdo „nenávidí stát“, mohl by přehlédnout, či dokonce podvědomě negativně reagovat i na to, kdy stát může přiznat lidem práva, kde jsou jim dosud upírána.

Soukromé donucování

Co je však důležitější, pokud se příliš zaměříme na nenávist vůči státu, můžeme přehlédnout či bagatelizovat všechny typy soukromých činností, které omezují svobodu. Ano, stát má monopol na legální donucování, ale k násilnému nátlaku dochází i v mnoha jiných souvislostech, jakými je třeba domácí násilí. Kromě státního donucování, jsou tu i soukromé útoky na svobodu jako rasismus, sexismus, či antisemitismus, které, i když jsou jen verbální, mohou mařit snahy lidí o naplňování svých životních plánů.

Být libertarián znamená v první řadě milovat svobodu. Stát je zajisté hlavní překážkou naší svobody, ale nikoliv tou jedinou. Čím více budeme hovořit o lásce ke svobodě, tím lépe budeme rozpoznávat překážky bránící svobodě ve všech jejich formách, a spíše se snažit přesvědčit ostatní, kteří tvrdí, že milují svobodu, ale možná nevidí všechny její důsledky.

Steven Horwitz je profesorem ekonomie na St. Lawrence University (USA) a přispěvatelem časopisu Freeman. Vyšlo v březnu 2012 na thefreemanonline.org. Přeložil Radim Smetka.

Chcete pracovat pro leadera ve svém oboru?
Chcete zázemí silné a úspěšné společnosti?
Chcete mít možnost seberealizace a kariérního růstu?

Hledáme kandidáty na pozici

OBCHODNÍ MANAŽER/KA

Pracovní náplň:

- Rozvoj současných obchodních aktiv a zisk nových příležitostí v rámci celé ČR

Požadavky:

- VŠ/SS – obchodního, ekonomického, technického směru
- Vyjednávací a komunikační dovednosti
- Obchodní myšlení a organizační schopnosti
- Potenciál udržet a rozvíjet vztahy se zákazníky
- Znalost MS Office
- Komunikační znalost AJ / NJ
- Řidičský průkaz sk. B
- Výhodou je zkušenost a prokazatelné úspěchy na podobné pozici

Životopis zašlete: recruitment2@seznam.cz

Specializací k řádu ve společnosti

RADIM SMETKA, JAROSLAV BACHORA

Jedním z typických argumentů, který klasičtí liberálové při diskusi s etatisty slyší, zní asi takto: „Kdybychom zeštíhlili stát, vypadalo by to tu jako v Somálsku. Tam mají svobodu, a jak to tam vypadá...“ Tento způsob argumentace ukazuje na nepochopení toho, o co klasičtí liberálové usilují. Nepochopení vyplývá z toho, že stát vnímáme jako jedinou autoritu, která stanovuje pravidla. Liberálové ale neusilují o svět bez pravidel, usilují o svět, v němž bude méně pravidel určovat stát.

To nás přivádí k otázce „proč je Somálsko zemí bez pravidel?“ Abychom na tu otázku dokázali odpovědět, musíme se zamyslet nad tím, jak pravidla vznikají. Jedním ze způsobů je tvorba pravidel státem. Tato tvorba v Somálsku evidentně nefunguje. Existuje však celá řada pravidel, která vznikají spontánně ve společnosti. A to velmi rozmanitých pravidel. Od toho, že se na ulici zdravíme, pouštíme se ve dveřích, snažíme se chodit včas, přes to, že dodržujeme sliby až k tomu, že respektujeme smlouvy, které často ani nemáme písemně. Mnohá pravidla jsou duplicitně, třeba vraždy nepácháme nejen kvůli tomu, že to zakazuje stát, ale i proto, že „se to nedělá.“

Co znamená, že „se něco nedělá?“ Proč se to nedělá a jak vznikl takový zvyk. Co z něho máme a proč u nás fungovat může a v Somálsku ne? Vznik pravidel a zvyků je úzce spjat se specializací. Jak říká biolog Matt Ridley, specializace sáhá už k dělbě práce mezi muže a ženu, ke specializaci na lov a sběr. Aby specializace mohla fungovat, musí vzniknout nějaká instituce, která vytvoří vztah mezi těmi, kdo si dělají práci. Vztah s takovými pravidly, která zaručují, že se dělba práce oběma ve svazku vyplatí. Kromě plození (kde dělba práce také existuje) a péče o potomky tak vznikl další významný důvod pro svazek mezi mužem a ženou.

Výhody specializace se neomezuji jen na muže a ženu, ale postupně se rozrůstají celou společností. Každý je dobrý v něčem jiném, a když lidé spolupracují, všichni mohou vydělat. Aby spolupráce fungovala, opět musí existovat pravidla a zvyky, která všem stranám garantují podmínky spolupráce. Vývojem specializace a spolupráce trvajícím tisíce let jsme odhalili, jak se k ostatním lidem chovat a jaká nepsaná pravidla dodržovat, aby s námi chtěli spolupracovat. Zjistili jsme, jaké chování a zvyklosti vzbuzují v ostatních lidech důvěru.

Proč by u nás omezením vlivu státu nemohlo dojít k chaosu? Protože netrpíme absencí pravidel, která nevytváří a nevytváří stát. Jak si můžeme být ale jisti, že lidé budou dodržovat společenská pravidla i tehdy, kdy bude klesat vliv státu? Jistí si můžeme být právě kvůli tomu, co bychom museli obětovat, kdybychom tato pravidla přestali dodržovat. A to je hlavně rozdíl mezi Somálskem a námi. Somálsko má velmi nízkou míru specializace. Asi tam funguje specializace v rámci páru muže a ženy, asi tam funguje specializace v rámci rodiny a možná i v rámci obce. Dělbá práce v rámci země a dělba práce se zbytkem světa však téměř nefunguje. Proto v Somálsku může docházet k porušování běžných společenských pravidel, jakými je nevráždění a nekradení, mnohem častěji než u nás.

Právě totální zhroutil dělbě práce a s tím provázené zhroutil společenských pravidel umožnilo nástup chaosu. Jedinou možnou nápravou, jediným způsobem, jakým je možné znovu vybudovat pravidla v zemi, je postupné posilování spolupráce a důvěry mezi lidmi. Stejným způsobem, jakým kdysi vznikla. I v naší historii existovala doba, kdy se osady navzájem plenily, namísto spolupráce a obchodu. Právě obchodní vztahy ukončily války nejen mezi osadami, ale také velmi zmírnily riziko válek mezi státy. A byly to právě bariéry obchodu a mezinárodní spolupráce, které sehrály významnou roli při vzniku největších válečných konfliktů 20. století.

[Reklama: Esej Já, tužka od Leonarda Reada najdete na <http://www.nechtensbyst.cz/clanek/clanek-163.html>]

Dnes jsme dosáhli takové míry specializace, že nedokážeme své potřeby uspokojit nejen bez pomoci lidí ve své obci, ale nedokázali bychom je uspokojit ani bez celostátní a dokonce mezinárodní spolupráce. Nikdo ani neví, jak vyrobit obyčejnou tužku, jak říká ve svém slavném eseji Leonard Read. Aby mohl chaos zvítězit nad řádem, který se vyvíjel po tisíce let, museli bychom se nejprve vzdát veškerých výtěžků specializace a uvrhnout se do hladomoru a bída. Takovou cenu nikdo nejsme ochotni zaplatit.

Radim Smetka je místopředsedou Strany svobodných občanů a studentem NF VŠE

Jaroslav Bachora je místopředsedou Strany svobodných občanů a vydavatelem regionálních novin

Být jenom nejlepší ve státní maturitě vám bude v životě k ničemu. Nabízíme víc.

ZVEME VÁS NA DNY OTEVŘENÝCH DVĚŘÍ
WWW.PORG.CZ

GYMNÁZIUM
A ZÁKLADNÍ
ŠKOLA

— PORG
— Libeň

— Nový
— PORG

— PORG
— Ostrava

